

Member of Social Democrats, Communist Party or the Socialist Association? Typological profile of the Ostrava Labour movement leaders from the first half of the 20th century on the example of Josef Pergl

(Summary)

The article deals with the typology and political profiling of Josef Pergl, one of the leading figures of the Labour movement and the left-wing politics in the Ostrava region during the first half of the 20th century. The text depicts and details the characteristics of the Labour leader, and compares them with his close associates – the Imperial Council deputy and doyen of the Ostrava's Labour movement Petr Cingr, and the leading left-wing trade unionist Josef Šavel. Despite the narrow focus of the article which primarily deals with political profiling and personality characteristics only, the article also touches on the childhood and youth of Josef Pergl, a time of his life which greatly affected his worldview.

Mgr. Jiří Sochorek
Doktorand Katedry historie Filozofické fakulty Ostravské univerzity
jira.sochorek@seznam.cz

TRANSPORTY „AG“ (1. 4. 1942) A „AL“ (23. 4. 1942) Z TEREZÍNA DO PIASEK¹

Jakub Strýček – Zdeněk Jirásek

Jakub Strýček – Zdeněk Jirásek: Transports „Ag“ (1. 4. 1942) and „Al“ (23. 4. 1942) from Terezín to Piaski

The state of research on the issue of Jews from the Protectorate of Bohemia and Moravia in the transit ghettos of the Lublin District of the General Government can be described as unsatisfactory and undoubtedly requiring more attention in the future. One of the important parts of this issue are the transports to the Lublin district, which have not received (with few exceptions) their own professional treatment within the Czech provenance. The focus of the study will be on two of them, codenamed „Ag“ and „Al“, whose destination was Piaski. The aim will be to describe and analyse in detail the course of their journey from Terezín to their final destination on the basis of sources and literature, to point out inaccuracies and inconsistencies in existing research, and to try to eliminate these deficiencies.

Key Words: Protectorate of Bohemia and Moravia, Deportations, Terezín, General Government, KL Lublin, transit ghettos, Piaski

„Nevěděli jsme, co bude dál, ani jsme netušili, že jsme byli předurčení k vyhlazení.“²

Kurt Ticho

Stav výzkumu problematiky Židů z Protektorátu Čechy a Morava v tranzitních ghettech lublinského distriktu Generálního gouvernementu lze na základě dosavadního odborného historického bádání označit za neuspokojivý a bezpochyby vyžadující v budoucnu větší pozornost.³ Jednou z významných částí této problematiky jsou i samotné transporty do

1 Tato studie vznikla s podporou grantu SGS/9/2021 *Židé z českého Slezska v nacistických tranzitních ghettech lublinského distriktu Generálního gouvernementu* v rámci Studentské grantové soutěže Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě.

2 Kurt TICHŮ, *My Legacy: Holocaust, History and the unfinished Task of Pope John Paul II*, Włodawa 2013, s. 39. Pokud není v textu uvedeno jinak, jedná se o vlastní překlady cizojazyčných textů a případné chyby tak padají pouze a jen na hlavy autorů.

3 Dosud neexistuje komplexní monografie věnující se této problematice. Relevantní informace jsou tak slova rozestry v člancích, studiích a monografiích, jejichž primární zaměření je leckdy jiné. V rámci české provenience lze určit informace nalézt například v následujících příspěvcích: Karel LAGUS – Josef POLÁK, *Město za mřížemi*, Praha 2006; cennými jsou pak vzpomínky Karla Reinische o jeho pobytu v Izbici: Karel REINISCH, *Moje odyssea*, in: *Židovská ročenka 2005–2006*, s. 43–81. V rámci polského prostoru byl průkopníkem a odborníkem Robert Kuwalek, v jehož pracích věnovaných tranzitním ghettem se nacházejí zmínky i o Židech z Protektorátu Čechy a Morava, srov.: Robert KUWALEK, *Getta tranzytowe w dystryktie lubelskim*, in: Dariusz Libionka (ed.), *Akeja Reinhardt. Zagłada Żydów w Generalnym Gubernatorstwie*, Warszawa 2004, s. 138–161; TYŻ, *Zagłada sztetl. Żydzi w Izbicy pod okupacją nazistowską*, in: Weronika Litwin – Monika Szablowska-Zaręba – Sławomir Jacek Żurek (edd.), *Żydzi w Zamościu i na Zamojszczyźnie. Historia – kultura – literatura*, Lublin 2012, s. 255–277; TYŻ, *Tranzitní ghetto v Izbici, Terezínské studie a dokumenty 2003*, s. 313–338; TYŻ, *Krótkie życie na „Wschodzie”*, *Żydzi z Terenu Rzeszy deportowani do dystryktu lubelskiego*, *Studia Żydowskie. Almanach 4*, 2014, č. 4, s. 31–53. Tranzitním ghettem se částečně věnoval i Jakub Chmielewski, viz: Jakub CHMIELEWSKI, *Sytuacja ludności żydowskiej w powiecie krasnostawskim podczas okupacji niemieckiej – analiza wybranych miejscowości*, in: Lena Bielska – Katarzyna Zabratńska – Agnieszka Sewruk (edd.), *Losy Żydów z Krasnegostawu*

lublinského distriktu, kterým se, až na pár výjimek, v rámci české provenience, také nedostalo vlastního odborného zpracování.⁴ V centru pozornosti autorů studie budou dva z nich, a to pod kódovými označeními „Ag“ a „Al“, jejichž místem určení byly Piaski.⁵ Záměrem bude na základě pramenů a literatury detailně popsat a analyzovat průběh jejich

cesty z Terezína až do cílové stanice, upozornit na nepřesnosti a nesrovnalosti v dosavadním bádání, a následně tyto nedostatky také odstranit.

První transport s kódovým označením „Ag“, jehož cílem byly Piaski, vyjel z bohušovickeho nádraží 1. dubna 1942. Takto na počátek cesty vzpomíná Kurt Ticho: „Když nadešel 1. duben 1942, šli jsme zpátky na bohušovicke nádraží, starí a mladí, zástup tisíce lidí, nescoucích malé kufry. Nastoupili jsme do osobního vlaku a pro většinu naší skupiny to byl poslední vlak, kterým kdy jeli. Němci nám dali na cestu chleba a nevábnou kaši.⁶ Naše zavazadla byla přivezena po kolejích a naložena do nákladních vagónů vlaku. Stále si nikdo z nás nebyl vědom, že jsme byli určeni k systematickému vyvraždění. Nikdo neznal náš cíl. Věřili jsme, že jsme byli vybráni k pracovnímu nasazení, které bude trvat po dobu války, již Hitler prohraje. Že až to skončí, vrátíme se do vlasti.“⁷ Transport projížděl přes Drážďany, Zaháň a poprvé zastavil v noci ve Wrocławu. Dále pak pokračoval dle předem stanoveného jízdního řádu, projel Lublinem a zastavil v Trawnících.⁸

V souvislosti s průběhem trasy je důležité se na tomto místě pozastavit a zamyslet nad jedním z jejich důležitých mezníků, a to nad tzv. vstupní selekcí. Dle tvrzení Miroslava Kryla „z analýzy výše uvedených dokumentů vyplývá, že na Majdanek byly směřovány všechny transporty vězňů z Terezína a Prahy, dokonce i ty, o kterých se do té doby soudilo, že byly posílány pouze do vesnic a městeček na „Lubelszczyzně“. **Do tábora na Majdanek byli deportováni také vězni z transportu „Ag“, který původně dojel do ghetta v Piaskách** [zvýrazněno autory] i transportu „Ap“, jehož prvním cílem bylo ghetto v Rejowci a židovský pracovní tábor v Sawinu, v chelmském okrese.“⁹ Na Krylovy závěry se ve své vynikající a průkopnické studii o tranzitních ghettech v lublinském distriktu Generálního gouvěrnementu odvolával i Robert Kuwałek. Domníval se, že bude i vzhledem k absenci potřebných pramenů velice obtížné určit, zdali všechny z transportů směřující do lublinského distriktu skutečně podléhaly vstupní selekci v Lublinu a dodával, že: „možná to byla praxe aplikovaná na všechny nebo téměř všechny transporty, protože v několika zprávách přeživších ze zahraničních transportů jsou zmínky o selekci v Lublinu.“¹⁰ Dále pak Kuwałek odkazuje na Kryla píše o tom, že se onen počáteční výběr konal i u transportu „Ag“.¹¹

i okolic, Lublin 2016, s. 52–70; TYŽ, *Izbiica jako příklad getta tranzytowego 1942-1943*, Kwartalnik Historii Żydów 2, 2012, (242), s. 191–206. Určité informace lze najít i v: Dariusz LIBIONKA, *Zagłada Żydów w Generalnym Gubernatorstwie*, Lublin 2017; Jan GRABOWSKI – Barbara ENGELKING (ed.), *Dalej jest noc 1. Losy Żydów w wybranych powiatach okupowanej Polski*, Varšava 2018; Adam KOPCOWSKI, *Zagłada Żydów w Zamościu*, Lublin 2005; Edyta NOWAK, *Zarys dziejów Żydów w Piaskach*, in: Marianna Jarosz-Krasnodebska, *Wspomnienia o zaginionym świecie żydowskim w Piaskach*, Lublin 2011, s. 22–60; přínosnou je i Hetmanova reportážní kniha: Rafał HETMAN, *Izbiica*, Wolowice 2021. *V souvislosti s německojazyčným prostorem stojí v první řadě za zmínku následující přehledové práce, týkající se problematiky holokaustu v lublinském distriktu: Dieter POHL, Von der „Judenpolitik“ zum Judenmord. Der Distrikt Lublin des Generalgouvernements 1939–1944*, Frankfurt nad Mohanem 1993; Bogdan MUSIAŁ, *Deutsche Zivilverwaltung und Judenverfolgung im Generalgouvernement. Eine Fallstudie zum Distrikt Lublin 1939–1944*, Wiesbaden 1999; TYŽ, „Aktion Reinhardt“. *Der Völkermord an den Juden im Generalgouvernement 1941–1944*, Osnabrück 2004; dále: Else ROSENFELD – Gertrud LUCKNER (red.), *Lebenszeichen aus Piaski. Briefe Deportierter aus dem Distrikt Lublin 1940–1943*, Minichov 1968; a zejména pak monografie o Izbiici, viz Steffen HÄNSCHEN, *Das Transitghetto Izbiica im System des Holocaust: Die Deportationen in den Distrikt Lublin im Frühsommer 1942*, Berlin 2018, a studie stejného autora: TYŽ, *Osudy českých Židů a Židovek v tranzitním ghettu Izbiica*, Tereziňské listy: sborník památníku Terezín 47, 2019, s. 69–85. Z izraelských historiků nelze opomenout: Jicchak ARAD, *Bełzec, Sobibor, Treblinka. Vyhazovací tábory akce Reinhardt*, Praha 2006; David SILBERKLANG, *Gates of Tears. The Holocaust in the Lublin District*, Jeruzalém 2013. Do tranzitních ghetta lublinského distriktu Generálního gouvěrnementu byly transportováni i Židé ze Slovenska. Právě v rámci slovenského odborného historického bádání došlo v posledních letech k zřetelné progresi, a to především zásluhou Jána Hlavinky, srov. např.: Ján HLAVINKA, *Deportácie Židov zo Slovenska do tábora smrti Sobibor*, in: Ján Hlavinka – Peter Salner (ed.), *Tábor smrti Sobibor. Dejiny a odkaz*, Bratislava 2019, s. 119–143.

4 Stejně je v tomto případě práce Miroslava Kryla, viz Miroslav KRYL, *Deportacja więźniów terezzińskiego getta do obozu koncentracyjnego na Majdanek w 1942 r.*, *Zeszyty Majdanek* XI, 1983, která bude ve studii následně více rozebrána. Dále pak: Mečislav BORÁK, *Transport do tmy. První deportace evropských Židů*, Ostrava 1994 (přepřevzato: Ostrava 2009); TYŽ, *Příprava a průběh nislých transportů*, in: M. Borák (ed.), *Akce Nisko v historii „konečného řešení židovské otázky“ k 55. výročí první deportace evropských Židů*, Mezinárodní vědecká konference. Sborník referátů, Ostrava 1995, s. 100–105; TYŽ, *Deportace do Niska nad Sanem a jejich místo v historii holokaustu*, *Historica: revue pro historii a příbuzné vědy* 1, 2010, č. 2, s. 150–168; TYŽ, *Transporty do Niska nad Sanem ve světle literatury a pramenů*, in: Blažena Przybylová (ed.), *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska* 22, Ostrava 2005, s. 272–294; Peter WITTE, *Poslední zprávy deportovaných transportem Ax*, Tereziňské studie a dokumenty 1996, s. 53–65; Jan OSERS – Raimund KEMPER, *Útěk ze Zamosce*, Tereziňské studie a dokumenty 1999, s. 149–169; Lukáš PŘIBYL, *Příběh útěku As 232 a As 233 ze Zamosce*, Tereziňské studie a dokumenty 2002, s. 246–261. Významným počinem jsou v této souvislosti i filmové dokumenty ze série *Zapomenuté transporty* již zmíněného Lukáše Příbyla, z nichž jeden se věnuje i těm do lublinského distriktu. Existuje i knižní zpracování těchto dokumentů: Lukáš PŘIBYL, *Zapomenuté transporty*, Praha 2013.

5 Piaski jsou v současné době malým městečkem nacházejícím se ve vzdálenosti 23 km od Lublinu. Jejich historie je velice dobře zpracována, a to především zásluhou místního regionálního historika Lucjana Światlického, srov.: Lucjan ŚWIATLICKI, *Kalendarium wydarzeń w gminie Piaski w latach 1939–1944*, Piaski 1993; TYŽ, *Miasto Piaski: kronikarski zapis dziejów*, Piaski 1994; TYŽ, *Spoczywają w piaseckiej ziemi: cmentarze w gminie Piaski*, Lublin 1998; TYŽ, *Dwory nad Gielczwizą*, Lublin 1999; TYŽ (red.), *Piaski we wspomnieniach*, Piaski 2000; TYŽ, *Piaski w zyciorysach*, Piaski 2002; TYŽ, *Ulica Lubelska w Piaskach: historia domów i ludzi*, Piaski 2003; ad. Cenné informace lze nalézt také v: Marta KUBISZYN (ed.), *Śladami Żydów. Lubelszczyzna*, Lublin 2011. Detailní popis historie Židů v městečku od počátku od konce druhé světové války lze nalézt u Edyty Nowak, srov.: E. NOWAK, *Zarys*, s. 9–60. Přínosnými jsou vzpomínky: Marian Jan JANIUK, *Piaski mej pamięci. Okupacja niemiecka i sowiecka w Piaskach oraz akce zbrojne na ziemi kraśnickiej*, Kraśnik 1998.

6 V rozhovoru pro United States Holocaust Memorial Museum (dále USHMM) ve Washingtonu z 9. listopadu 1990 uvádí, že: „na cestu dostali chleba, marmeládu a měkký salám, něco jako boloňský“. Srov.: USHMM, RG-50.030.0233, Rozhovor s Kurtem Thomase (Tichem) v rámci sbírek orální historie.

7 K. TICHOU, *My Legacy*, s. 40. Stojí za zmínku, že Kurt Ticho v pamětech udává název transportu „Ac“, což je zřejmou chybou, neboť pod tímto označením byl deportován z Brna do Terezína. V jeho svědectvích pro USC Shoah Foundation a USHMM však tento omyl již nefiguruje.

8 Alfred GÖTTWALDT, *Die „Juden deportationen“ aus dem Deutschen Reich, 1941–1945: eine kommentierte Chronologie*, Wiesbaden 2005, s. 190.

9 M. KRYL, *Deportacja*, s. 34.

10 R. KUWAŁEK, *Getta*, s. 145.

11 Tamtéž.

Vstupní selekce probíhaly v Lublinu, na železniční rampě pracovního tábora na tzv. *Flugplatzu*.¹² Během nich byli vybíráni muži (ve věku 15–55 let)¹³, již byli následně posíláni do koncentračního tábora Lublin-Majdanek, nebo byli ponecháni v *Arbeitslageru* „Na starém letišti“.

Stěžejním argumentem hovořícím ve prospěch vstupní selekce transportu „Ag“ v Lublinu jsou podle výše zmíněných historiků informace obsažené v tzv. *„Księdze zmarłych więźniów Majdanka (1942)“*.¹⁴ Skutečně v ní můžeme nalézt údaje o osobách, které byly jeho součástí a zemřely v táboře (viz Tabulka č. 1).

12 Pracovní tábor „Flugplatz“, v pramenech často označovaný také jako „továrna Plage – Laskiewiczza“, „tábor Na starém letišti“ („Flughafenlager“, „Lager am alten Flugplatz“), „pracovní tábor“ či jako „Arbeitslager Lublin“, se nacházel na území bývalých leteckých závodů při ulici Wrońské. V dobách své existence plnil více funkcí, byl místem nucené práce, stal se přechodnou stanicí pro vězeňkyně, které odtud byly posílány do různých poboček koncentračních táborů; plnil roli lublinského „Umschlagplatzu“. Od počátku roku 1942 tam fungoval židovský pracovní tábor, kde pracovali muži a ženy při třídění věcí po židovských obětech v rámci Akce Reinhardt. Po většinu doby své existence tábor podléhal kompetencím štábu Akce Reinhardt. Srov.: Wojciech LENARCZYK, *Obóz pracy na Flugplatzu w Lublinie. Historia, funkcjonowanie, więźniowie*, *Zeszyty Majdanka* XXVI, 2014, s. 61–127.

13 Na základě dat narození lze konstatovat, že v případě transportů „Ag“ a „Al“, byly při výběru mužů obě věkové hranice dodržovány, avšak nebylo to striktním pravidlem. U jiných transportů byly vybírány osoby mladší i starší, srov.: Janina KIELBOŃ, *Księga więźniów zmarłych na Majdanku w 1942 r. Analiza dokumentu*, *Zeszyty Majdanka* XV, 1993, s. 113.

14 *Księga zmarłych więźniów Majdank (1942)* představuje přínosný a neocenitelný zdroj, pocházející z poloviny roku 1942, pro poznání osudů (nejméně) židovských vězňů KL Lublin. Jsou v ní obsaženy informace, týkající se dat úmrtí či případně dalších událostí (např.: přesunu do jiného tábora), během období od 18. května do 29. září 1942, o vězňích a vězeňkyních, kteří prošli koncentračním táborem na Majdanku. Jednotlivé zápisy obsahují informace o vězeňském čísle, jménu a příjmení vězně, jeho datu a místu narození, příchodu do tábora, úmrtí, či o případném přesunu, národní příslušnosti, rovněž v některých případech i poznámky týkající se osobních věcí, jež měl jmenovaný/jmenovaná u sebe (většinou peníze, hodinky, cennosti). Při práci s tímto pramenem si však musíme uvědomit důležité skutečnosti: některé informace u jednotlivých zápisů jsou pouze útržkovité a zachovaly se jenom fragmenty; v případě druhém se jedná o mezerovitost v uvedených údajích (nejčastěji se týkajících jmen a příjmení, a také dat narození); jako problematické se pak jeví přiřazení k národnostem – v případě Židů z Protektorátu Čechy a Morava byly nejčastěji používány zkratky „Prot.“ (Protektorat) a „T.“ (Tschechen). V případě do KL Lublin transporty přibývalých protektorátních Židů však musíme vzít v úvahu i to, že mnozí z nich byli v „*Knižce*“ vedeni v kolonce národní příslušnosti pod „D“ (Deutsche), a také „S“ (Slowakei). Vše zřejmě souviselo s tím, jaké národnosti či kulturního okruhu se daný člověk cítil být součástí, nelze však vyloučit ani možné omyly při registraci těchto osob. Je ale třeba si také uvědomit, že v transportech vypravených z Terezína byli i Židé, kteří pocházeli z jiných zemí – např. Německa a Rakouska, již v Čechách hledali útočiště před nacionálněsocialistickým režimem. Viz Janina KIELBOŃ, *Charakterystyka „Księgi...“ – Uwagi edytor-skie*, in: Janina Kielboń – Krzysztof A. Tarkowski (edd.), *Księga zmarłych więźniów Majdank (1942)*, Lublin 2004, s. 41–48. Další informace týkající se „*Knihy*“ jsou dále v textu.

Tabulka č. 1: Seznam osob z Transportu „Ag“ uvedených v „*Księdze zmarłych więźniów Majdanka*“ (1942) a přidružených databázích¹⁵

Číslo vězně	Příjmení a jméno	Datum narození	Datum úmrtí (1942)	V KZWM uveden:
7825	Friedländer Herbert	9. 7. 1925	4. 7.	Friedländer Hubert
7826	Kohn Leo	12. 5. 1911	7. 7.	Kohn Leo
7827	Klein Kurt	16. 9. 1919	17. 9.	Klein Kurt
7828	Walt Vilém	22. 10. 1898	22. 7.	Wald Wilhelm
7829	Dänemark Emmanuel Otto	26. 12. 1914	21. 7.	Dänemark Otto; chybně uvedeno datum narození: 26. 12. 1926
7831	Meisl Pavel	3. 4. 1895	4. 7.	Meisel Paul
7832	Goldflamm Arnošt	29. 8. 1914	21. 9.	Goldflamm Ernst
7833	Friedl Leopold	16. 1. 1925	31. 8.	Friedl Leopold
7834	Friedl Robert	31. 5. 1898	10. 9.	Friedl Robert
7837	Bergmann Hugo	1. 1. 1927	3. 8.	Bergmann Hugo
7840	Kohn Pavel	30. 9. 1926	13. 6.	Kohn Paul, chybně uvedeno datum narození: 1. 12. 1908
7841	Friedl Kurt, JUDr.	4. 3. 1908	19. 7.	Friedl (Friedel) Kurt
7842	Friedl Vilém	11. 5. 1909	24. 6.	Friedl Wilhelm
7843	Goldscheider Alois	1. 10. 1895	1. 9.	Goldscheider Alois
7844	Deutsch Alfred	7. 8. 1892	14. 7.	Deutsch Alfred
7848	Pollak Arnošt	4. 10. 1898	?	Pollak Ernst, chybně uvedeno datum narození: 4. 1. 1890
7850	Spiegel Hanuš	29. 12. 1903	1. 8.	Spiegel Hans, chybně uvedeno datum narození: 13. 4. 1924
7852	Schuster Arnošt	23. 3. 1926	7. 8.	Schuster Ernst
7853	Anspach Vernon	7. 5. 1910	25. 9.	Auspach Vernov
7854	Brüll Artur	10. 1. 1897	14. 7.	Brüll Artur
7855	Broch Karel	13. 7. 1909	11. 8.	Broch Karl

15 Janina KIELBOŃ (ed.), *Księga zmarłych więźniów Majdank (1942)*, Lublin 2004, s. 59–328; databáze vězňů KL Lublin dostupné v Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku; databáze Holocaust.cz.

7857	Freund Valtr	12. 10. 1925	27. 6.	Freund Walter, chybně uvedeno datum narození: 12. 12. 1925
7858	Weisz Emmerich	26. 8. 1924	16. 9.	Weiss Emerich
16884	Frisch Alfred	1. 7. 1908	12. 12.	Frisch Alfred
16885	Frisch Julius	16. 10. 1895	13. 11.	Frisch Julius, chybně uvedeno datum narození: 16. 10. 1925
16889	Weissenstein Jaroslav	2. 3. 1923	12. měsíc	Weissenstein Jaroslav
16890	Biheller Josef	25. 6. 1897	11. měsíc	Biheller
16891	Grassel Jan	16. 8. 1914	11. měsíc	Grassel Jo.
16893	Strass Arnošt	5. 3. 1895	12. měsíc	Stauss Ernst
16898	Goldmann Kurt Petr	9. 6. 1906	1. 12.	Goldmann Kurt

Z vězeňských čísel těchto mužů vybraných do KL Lublin-Majdanek však paradoxně vyplývají zajímavé závěry hovořící v neprospech předchozí teze. V této souvislosti je třeba zmínit dvě důležité skutečnosti: 1. evidence zemřelých vězňů podléhala hlavní kanceláři (*Lagerschreibstube*), kterou řídil třetí oddíl komandatury;¹⁶ 2. zápis čísel, který měli na starosti židovští vězni ze Slovenska,¹⁷ u nově příchozích vězňů podléhal v rámci táborové správy určitým pravidlům. Byla dodržována vzestupná chronologická posloupnost v souvislosti s datem příjezdů transportů, to znamená že například vězňům, kteří byli do tábora vybráni z transportu, jenž do Lublinu dorazil v březnu, byla přidělena nižší čísla než těm, již přijeli v dubnu.¹⁸ Pokud je však porovnáme u osob vyselektovaných z transportu „Ag“ s těmi z transportu „Al“, který do Lublinu dorazil o tři týdny později než první jmenovaný, jsou oproti výše uvedeným předpokladům překvapivě vyšší. To znamená, že muži z transportu „Ag“ museli být do KL Lublin přeměrováni logicky později a vstupní selekci v Lublinu nepodléhali. Zbývá tedy ujasnit, kdy tito muži na Majdanek přibýli.

V „Knize“ jsou zaznamenáni v rozmezí čísel 7825–7858 – pod nejnižším zjištěným (7825) byl zapsán Herbert Friedländer a pod nejvyšším (7858) Emmerich Weisz. U Alfreda Deutsche, číslo 7844, můžeme nalézt informaci o jeho příchodu do tábora – stalo se tak 9. května 1942.¹⁹ Lze, vzhledem k okolnostem, že do KL Lublin byli vězni posíláni ve skupinách, předpokládat, že je toto datum možné uplatnit i v případě dalších námi reflektovaných mužů, a tak na základě tohoto údaje můžeme konstatovat, že byli pravděpodobně dopraveni na Majdanek o více než měsíc později po příjezdu transportu. V této souvislosti je nutné se zamyslet nad tím, kde po tuto dobu přebývali. Jako nejpravděpodobnější se jeví možnost, že zůstali v Piaskách a na Majdanek byli vybráni při nějaké menší selekci

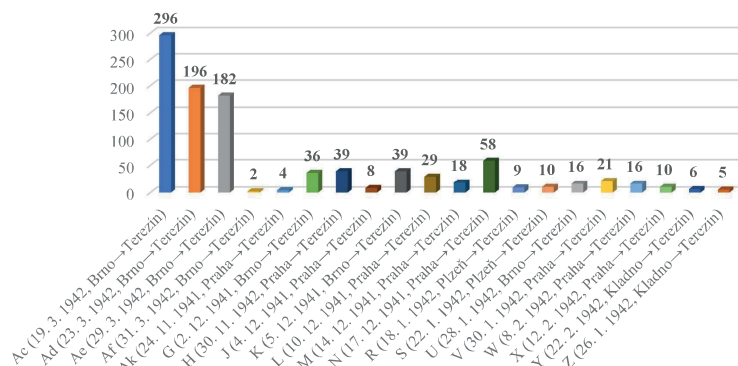
16 J. KIELBOŃ, *Charakterystyka „Księgi...“*, s. 41–48.

17 Marta GRUDZIŃSKA, „To was tutaj tak strasznie biją? [...] Nie nas nie. Tylko Żydów“; Żydzi w obozie na Majdanku w relacjach w świetle relacji polskich więźniów, *Studia Judaica* 21, 2018, č. 2, s. 356.

18 J. KIELBOŃ, *Charakterystyka „Księgi...“*, s. 41–48.

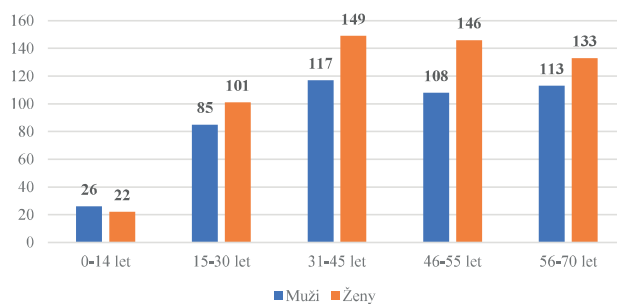
19 Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku (dále APMM), I d 19, K. 60; I d 26, V. 5, K. 29.

Graf. č. 1: Celkové složení transportu „Ag“ (1. 4. 1942, Terezín → Piaski)

(Zdroj: databáze obětí Holocaust.cz.)

Graf. č. 2: Počty transportovaných podle věku a pohlaví v transportu „Ag“ (1. 4. 1942, Terezín → Piaski)

(Zdroj: databáze obětí Holocaust.cz.)

v ghettu, což nbylo nikterak neobvyklým jevem, a tudíž nelze danou skutečnost zcela vyloučit.²⁰ Tuto tezi, zdá se, potvrzují i čísla přidělená na Majdanku, jež předcházejí námi reflektovanému číselnému rozmezí. Patřila totiž Židům transportovaným do Piasek transportem s číselným označením 11 z 28. března 1942 z Berlína.²¹ Druhou, avšak méně pravděpodobnou, se jeví možnost, že vybraní muži z transportu Ag byli převezeni na Majdank z Trawník, kde mohli být po určitou dobu využiti ke třídění zabavených zavazadel a kufřů z transportů, o čemž se zmiňuje Kurt Ticho: „*Naše zavazadla nikdy nedorazila. Zůstala v Trawnících, stejně jako 50 mužů, kteří měli zavazadla vyloučit a naložit na nákladní auto, a poté dovézt do ghetta. Zavazadla nedorazila. Jestli těch 50 mužů přišlo později nebo ne, si už nepamatuji.*“²² V úvahu by připadala i možnost, že po příjezdu do Piasek byli převezeni do jiného pracovního tábora či nuceně pracovali v objektech pod nacistickou správou, a až poté byli převezeni na Majdank.²³

Na základě zjištěných čísel a uvažované logické posloupnosti můžeme konstatovat, že 9. května 1942 bylo vybráno na Majdank nejméně 34 mužů pocházejících z transportu „Ag“. U některých z čísel v této řadě se však nedochovaly žádné údaje a v „*Knize*“ chybí. Tato absence nabízí dle našeho názoru dvě možná a zcela jednoduchá vysvětlení: 1) chybějící čísla v „*Knize*“ prostě nejsou, neboť dané osoby zemřely později než v rozmezí, která reflektuje; 2) zápis o jejich úmrtí se v dochovaných materiálech nezachoval.

Obvyklou praxí při evidenci vězeňských čísel v KL Lublin, i když dodnes není zcela zřejmé z jakých důvodů, bylo přejímání a neustálé užívání totožných čísel.²⁴ To znamená, že po smrti jeho původního majitele či v rámci jiné události (např.: přesunu do jiného tábora) se číslo stávalo volným a mohlo být přiřazeno jinému vězni či vězeňkyni. U námi sledovaných transportů tomu tak bylo například v případě čísla 7847²⁵ či Zdeňka Šulce, který byl evidován pod číslem 6033.²⁶

20 D. SILBERKLANG, *Gates*, s. 316, 327–328. Na těchto stranách uvádí Silberklang přehled hlavních selekcí proběhnuvších v Piaskách. Z logiky věci je zřejmé, že ne všechny, zvláště pak ty, při nichž byl vybírán malý počet mužů byly zaznamenány a reflektovány.

21 Tamtéž, s. 303.

22 USHMM, RG-050.030*233, Rozhovor s Kurtem Thomasem ze dne 9. listopadu 1990.

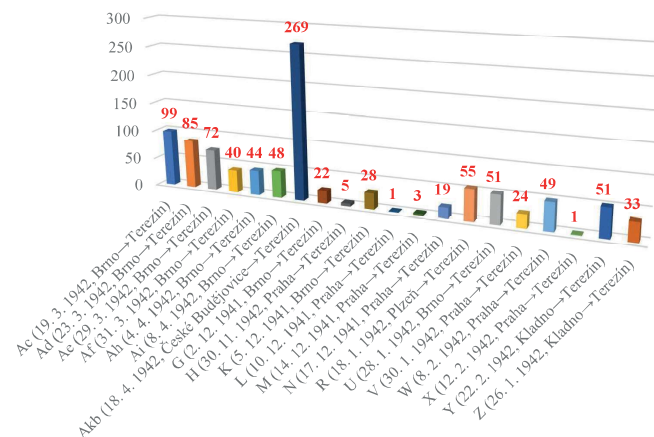
23 Ticho se ve svých vzpomínkách rovněž zmiňuje o tom, že každé ráno přicházeli němečtí vojáci a vybírali muže na práci při výkopu pro kabely, kteří za celodenní dínu dostávali horkou polévku. Do ghetta se po vykonané práci zřejmě pravidelně vraceli, nelze však vyloučit možnost, že část z nich byla převezena na Majdank, i když se to jeví jako velmi nepravděpodobné.

24 Tomasz KRANZ, *Eksterminacja Żydów na Majdanku i rola obozu w realizacji „Akcji Reinhardt”*, *Zeszyty Majdanka XXII*, 2003, s. 20.

25 Pod číslem 7847 je v „*KZWM*“ uveden Chaim Satanowicz, který byl v táboře od 5. prosince 1942. Lze předpokládat, že, vzhledem k dodržování posloupnosti, původně patřilo toto číslo muži příbysšímu na Majdank transportem „Ag“. Nevíme však, jaké byly jeho další osudy. V úvahu připadá možnost, že zemřel v období, pro které se v „*KZWM*“ nezachovala žádná zmínka, tedy zřejmě mezi 29. zářím a 5. prosincem, kdy bylo číslo přiděleno již výše zmíněnému; anebo byl na Majdanku pouze zapsán a pracoval v jiném táboře v Lublinu a okolí.

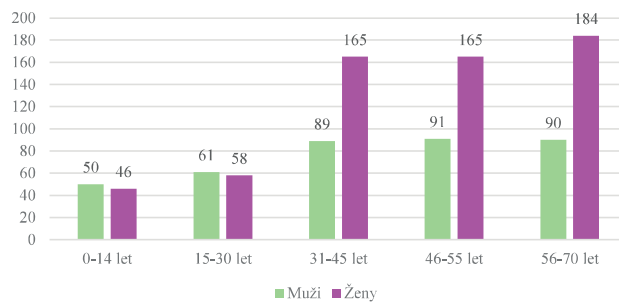
26 Zdeněk Šulc zemřel v táboře 26. června 1942. Po jeho smrti připadlo číslo Abrahamu Gutweinovi z Varšavy, narozenému v roce 1884. Po úmrtí Gutweina (3. prosince 1942) bylo přiděleno Stanislawu Serafinowici (nar. 22. dubna 1921), který byl z KL Lublin propuštěn 22. září 1943. Posledním zjištěným nositelem čísla 6033 byl Quinault (Guinault) Jean (nar. 8. února 1921 v Montargis/Loiret), který byl do tábora převezven v lednu z KL Buchenwald a jenž zde zahynul 3. dubna 1944. Srov.: APMM, XIX-33/I, K. 14; APMM, I d 10, K. 35; I d 15, K. 12; APMM, I d 6, V. 46, K. 1, I d 21, V. 18, K. 1; XIX-38, K. 68; XIX-355, K. 13, 27.

Graf č. 3: Celkové složení transportu „AI“ (23. 4. 1942, Terezín → Piaski)

(Zdroj: databáze obětí Holocaust.cz.)

Graf č. 4: Počty transportovaných podle věku a pohlaví v transportu „AI“ (23. 4. 1942 Terezín → Piaski)

(Zdroj: databáze obětí Holocaust.cz.)

Na základně zevrubného vyčtení a následné komparace informací z transportních listin a údajů z „*Knihy*“ a s ní souvisejících databází bylo zjištěno, že na Majdanek byli posláni i další muži patřící původně do transportu „Ag“, kteří obdrželi vysoká vězeňská čísla (viz Tabulka č. 1). Byl mezi nimi i Kurt Petr Goldmann, číslo 16898. Možné vysvětlení lze nalézt ve svědectví Kurta Ticha, který na jeho odchod z Piasek vzpomíná: „*Poněkolidalších týdnů přestal Wehrmacht přijíždět do Piasek, protože se práce přesunuly příliš daleko od našeho ghetta. K razím SS však docházelo sporadicky. Při jedné z nich byl Kurt Goldmann, můj přítel z Boskovic, odvezen společně s mnoha dalšími muži. Jeho žena, jejich malá dcera, jeho rodiče a tehyně zůstali bez obživy, kterou jim dokázal zajistit z práce v mlékárně v Piaskách.*“²⁸

Dalším argumentem hovořícím proti tvrzení o vstupní selekci transportu „Ag“ v Lublinu jsou informace získané od Kurta Ticha. Z důkladné analýzy všech jeho dochovaných a dostupných svědectví vyplývá, že tomu tak s určitostí nebylo, neboť ani v jednom z nich se o ni nezmínuje a navíc udává, že Lublinem pouze projížděl.²⁹ Ticho představuje v souvislosti s poznáním osudu transportu „Ag“ zřejmě jediný, obsírný a relativně spolehlivý zdroj a bylo by překvapující, že by mu ona vstupní selekce nezůstala v paměti, či by o ní později nezapomněl žádnou zmínku.

S jistotou však víme, že u druhého z transportů, který nesl označení „Al“, jehož předem stanoveným místem určení byly rovněž Piaski,³⁰ vstupní selekce proběhla. Svědčí o tom jednak část vzpomínek přeživšího z tohoto transportu, Arnolda Hindlse: „*V Lublinu jsme zažili první bolestivé překvapení. Ještě, než vlak zastavil, se dveře vagonu rozletěly. Po zuby ozbrojení esesáci se prodírali do našich vagonů, hrubou silou odstrkovali lidi stojící v uličkách ranami pěstí a pažbami, a když procházeli vagony, křičeli: „Všichni muži od osmnácti do pětapadesátiletí okamžitě vystoupit! [zvýrazněno autory] Vezměte si s sebou příruční zavazadla! Rychleji! Rychleji!“ Na nástupišti čekali další esesáci, aby přijali cestující. I já jsem byl esesáky vytlačen z vagonu a už jsem stál – bez zavazadel, která byla v jiném vagonu – na chodníku, ale využil jsem příhodného okamžiku, abych se vrátil dovnitř, protože jsem se ve svých sedmapadesátiletých letech necítil povinen poslouchat rozmary esesáka. Toto nařízení a zcela nečekané rozdělení rodin vyvolalo nepopsatelné vzrušení, zmatek a zoufalství. V slzách a se sepjatými rukama ženy prosily: „Nechte nám naše muže a děti! Co budeme dělat samy?“ Ženám pak řekl, že muži potřebují na nálehavou práci v Lublinu a že se k nim jistě za několik dní připojí. Jak se později ukázalo, byla to záměrná lež. Jak jsme se později dozvěděli od ruských válečných zajatců, své*

27 Ve vzpomínkách Kurt Ticho neuvádí přesná data, je proto velmi těžké stanovit, kdy zmínění muži byli převezeni do KL Lublin. V předchozí části píše o odvedení části mužů na práci při výkopu pro kabely, což se dle něj stalo několik týdnů po jejich příjezdu. Zmíněná selekce Kurta Goldmanna a dalších mužů se udála ještě po několika dalších týdnech, z čehož lze předpokládat, že k této události došlo pravděpodobně nejdříve v červnu.

28 K. TICHŮ, *My Legacy*, s. 44–45.

29 Srov.: K. TICHŮ, *My Legacy*; USHMM, RG-50.030.0233. Rozhovor s Kurtem Thomasem (Tichem) v rámci sbírek orální historie; USCSF, Visual History Archive, Rozhovor s Kurtem Thomasem; Uad Vashem Archive (dále YVA), 0.33.717., svědectví Kurta Ticha pro Sobiborský proces z února 1966; Židovské muzeum Praha (dále ŽMP), Dokumenty perzekuce, Kurt TICHŮ, *Vzpomínky – rodina (Terezín, Piaski, Siedliszcze, Sobibor, útek, ilegální úkryt)*; Kurt TICHŮ, *Svědectví ze Sobiboru*, Terezínské studie a dokumenty 1, 1996, s. 66–70; pasáže týkající se Kurta Ticha v dokumentu Lukáše Přibyla *Zapomenuté transporty*.

30 V odborné literatuře bývá často u tohoto transportu za cíl neprávě označován Lublin, ve skutečnosti to však byly Piaski. Detailně průběh cesty transportu popisuje ve svých vzpomínkách Arnold Hindls, viz Arnold HINDLS, *Eine kehrté zurück: Bericht eines Deportierten*, Stuttgart 1965, s. 9–16.

*muže a syny, kteří byli odvezeni do vyhlazovacího tábora Majdanek u Lublinu, už nikdy neviděli. V tu chvíli se však ženy s nadějí upnuly k tomuto slibu. Se svým „Schneller! Schneller!“ esesáci naléhali na splnění rozkazu, opakovaně vstupovali do vagonů, nedávali čas na rozdělování příručních zavazadel a energicky pomáhali kopanci a bičováním, až nakonec dvě stě padesát mužů vystoupilo z našeho transportu a bylo odvedeno silnou eskortou SS.“³¹ Stejně tak o vstupní selekci vypovídá i vzpomínka Kurta Ticha: „*Čtyři nebo pět týdnů po našem příjezdu do Piasek, další transport označený A/G³² přijel z Terezína. Byly v něm moje teta Rosa a dvě sestry pana Frische – Sophie Weinerová – vdova a Gréta, stará panna. Byly v něm také: náctiletá dcera paní Weinerové Litzky, vdaná neterř paní Frischové Alžběta Rotterová, její bratranec Alfred Frisch a bratranec mého otce Adolf Ticho. V Lublinu na železniční stanici nacisté přestunuli všechny muže mladších padesátilet let z transportu. Mezi nimi byli i můj bratranec Ervin a manžel paní Rotterové, který byl veterinárem.*“³³*

V souvislosti s transportem „Al“ se však setkáváme s jiným problémem, a to se stanovením celkového počtu vyselektovaných mužů, kteří se poté stali vězni KL Lublin-Majdanek. Miroslav Kryl, odkazující na údaje z knihy *Město za mřížemi*, píše: „*Přimo do Lublinu dorazily dva terezínské transporty: „Al“ vyslaný 23. dubna 1942 a „Az“, který odjel 25. května. U obou proběhla selekce na nádraží v Lublinu, vybírajíc muže ve věku od 15 do 55 let; v transportu „Al“ jich bylo okolo 400, zatímco v transportu „Az“ jejich počet není znám. Ti vybraní zůstali převezeni na Majdanek a vzati do práce při jeho budování. Na počátku června jich přebývalo v táboře okolo 350. [zvýrazněno autory]“³⁴ Pro porovnání a úplnost uvádíme i pasáž z *Města za mřížemi*: „*Transportem z 23. dubna 1942 (Al) odjelo 1000 vězňů z Terezína do Lublinu. V Lublině byli vybráni muži od 18 do 55 let, odvezeni do Majdanku, kde z nich ještě začátkem června 1942 bylo asi 350 mužů. [zvýrazněno autory]“³⁵ Pokud vezmeme v úvahu dodržovanou praxi v rámci selekce, přičemž byli vybíráni muži v rozmezí 15–55 let (s možnými výjimkami) jeví se tyto údaje jako nepřesné, neboť v transportu bylo celkem 382 mužů, v rámci možné potenciální množiny, ze které mohli být muži vybráni, by jich muselo pak být pouze 241 (viz graf č. 4)! Navíc musíme vzít v úvahu i fakt, že ne všechny osoby patřící do tohoto rozmezí (ať už byly důvody jakékoliv) byly vybrány, ale byly naopak poslány do Piasek.³⁶**

Ve studii Kuwalka můžeme najít číslo nižší, a to konkrétně 270.³⁷ Takto přesný údaj byl získán ze svědectví Arnolda Hindlse: „*Před pár týdny přijel (myslelo do Piasek – jednalo*

31 A. HINDLS, *Eine kehrté*, s. 12–13.

32 Zde se Kurt Ticho ve svých knižně vydaných vzpomínkách mylí. Transport nesl označení „Al“. Pod zkratkou „Ag“ byl do Piasek dopraven jeho transport. V ostatních svědectvích a vzpomínkách jsme tuto chybu nenašli.

33 K. TICHŮ, *My legacy*, s. 43.

34 M. KRYL, *Deportacja*, s. 31.

35 K. LAGUS – J. POLÁK, *Město*, s. 234.

36 Je třeba také dodat, že okolo mechanismu vstupních selekcí transportů a následného celkového počtu vybraných osob dosud panují nejjasnosti. Z dostupných informací je zřejmé, že počet vybraných osob při selekcích se řídil podle určitého klíče. Neznáme však konkrétní důvody, proč z některých transportů, jako například toho berlinského z počátku června 1942, bylo vybráno 50 osob, zatímco z jiných, k nimž patří i námi reflektovaný „Al“, značně více. Všechno zřejmě souviselo s momentálními vývojem a aktuálními potřebami KL Lublin-Majdanek. AL Flugplatz a dalších míst koncentrace Židů, na jejichž základě byl tento počet stanoven.

37 R. KUWALEK, *Geta*, s. 146.

se o transport „Ag“, pozn. autorů) *transport tisíce Židů z „Protektorátu Čechy a Morava“ a nyní náš transport 730 lidí, kteří se mohli ubytovat pouze ve stávajících, již tak přeplněných ubikacích.*³⁸ Hindls však o pár stránek dříve udává číslo 250.³⁹ Ve své nejnovější studii se také Jakub Chmielewski přiklání k tomu, že toto číslo bylo okolo 250.⁴⁰ Pokud vezmeme v úvahu již zmíněné údaje, a také dochované informace v „Knize“ a přidružených databázích, lze s tímto závěrem víceméně souhlasit, dokonce lze uvažovat o tom, že toto číslo bylo ještě nižší. Mužům z transportu „Al“ byla totiž na Majdanku přidělena čísla v rozmezí 6008–6233, což by znamenalo, že jich bylo vyselektováno 226. Ne o všech se však zachovaly informace a údaje o nich v „Knize“ a příslušných databázích chybí. Možná tomu bylo z již výše zmíněných důvodů, anebo zůstali v rámci táborové správy pouze do KL Lublin zapsáni a byli posláni jinam, například do pracovního tábora *Fugplatz*.

Tabulka č. 2: Seznam osob z Transportu „Al“ uvedených v „Księdze zmarłych więźniów Majdanka (1942) a přidružených databázích⁴¹

Číslo vězňe	Příjmení a jméno	Datum narození	Datum úmrtí (1942)	V KZWM uveden:
6008	Saler Simon	12. 10. 1894	11. 7.	Sahler Simon
6009	Löbl Vítězslav	25. 4. 1891	16. 7.	Löbl Siegfried; 1 hodinky, 1 prsten
6010	Rowinský Jakub	8. 3. 1892	25. 7.	Rowinski Jakob; 1 hodinky
6012	Käuffer Bedřich	17. 11. 1891	23. 6.	Käuffer Friedrich; 1 hodinky, 1 prsten
6014	Schanzer Ota Josef	11. 5. 1914	6. 9.	Schanzer Otto
6015	Löwenstein Hanuš	18. 1. 1899	25. 9.	Löbenstein Ludwig; chybně uvedené datum narození: 22. 4. 1895
6016	Fried Max	4. 2. 1892	24. 7.	Fried Max; 1 hodinky, 1 prsten
6017	Sagel Heřman	26. 11. 1896	16. 6.	Sogel Hermann
6018	Grünberger Hanuš	10. 12. 1910	12. 6.	Grünberger Hans
6020	Stein Ludvík	30. 10. 1889	10. 7.	Stein Ludwig; 1 prsten
6021	Weiss Karel	3. 2. 1898	25. 9.	Weiss Karl

38 A. HINDLS, *Eine kehrt*, s. 15.

39 Tamtéž, s. 13; viz také poznámka č. 25.

40 Jakub Chmielewski také vycházel z výše zmíněných zdrojů. Tímto mu děkujeme za možnost nahlédnout do jeho studie, která bude publikována v roce 2022.

41 J. KIELBON (ed.), *Księga*, s. 59–328; databáze vězňů KL Lublin dostupné v Archivum Państwowego Muzeum na Majdanku; databáze Holocaust.cz.

6022	Stricker Gustav	29. 4. 1890	14. 6.	Stricker Gustaw; 1 hodinky
6023	Karpeles Vilém	5. 2. 1916	20. 7.	Karpeles Wilhelm
6024	Tanzer Bedřich	31. 5. 1888	7. 9.	Tauzer Friedrich
6025	Löffler Hermann	23. 7. 1889	27. 8.	Loffler Herrmann
6026	Reiniš Miloš	17. 1. 1913	23. 8.	Reinisch Miloslaus
6029	Rubin Otto	23. 9. 1892	16. 8.	Rubin Otto
6033	Šulc Zdeněk	3. 1. 1926	26. 6.	Schulz Zdenek
6034	Hahn Arnošt	2. 2. 1919	28. 7.	Hahn Ernst; 1 hodinky
6035	Schwarz Arnold	16. 5. 1887	25. 7.	Schwarz Arnold; 1 prsten, 1 hodinky
6037	Šulc Josef	5. 1. 1891	26. 7.	Schulz Josef;
6038	Neugröschl Rudolf	28. 10. 1898	6. 7.	Neugroschel Rudolf; 1 hodinky
6039	Rubin Robert	17. 8. 1893	28. 8.	Rubin Robertt
6040	Lederer Emil	4. 10. 1892	4. 7.	Lederer Emil; 2 prsteny
6043	Fischer Richard	1. 4. 1890	30. 6.	Tischer Richard
6047	Richter Jiří	17. 9. 1923	30. 8.	Richter Georg
6049	Federer Otto	12. 1. 1899	14. 7.	Federer Otto; 1 hodinky
6050	Karpeles Hugo	23. 8. 1904	11. 6.	Karpeles Hugo; datum narození: 22. 8. 1904
6053	Hoffmann Josef	26. 7. 1910	22. 9.	Hoffmann Josef
6059	Blum Robert	22. 9. 1889	10. 7.	Blum Robertz; 1 hodinky, 1 prsten
6060	Schleissner František	7. 1. 1922	9. 9.	Schleissner Franz
6062	Huller Hugo	13. 6. 1894	23. 7.	Huller Hugo
6064	Müller Josef	6. 9. 1898	28. 8.	Müller Josef
6066	Metzl Karel	15. 5. 1899	8. 6.	Metzel Karel
6067	Metzl Rudolf	18. 2. 1898	4. 9.	Metzel Rudolf
6068	Metzl Alfred	12. 11. 1923	23. 9.	Metzel Alfred
6069	Friedmann Mojžiš?	10. 9. 1912	25. 8.	Friedmann Max
6073	Reinharz Froim	20. 12. 1901	25. 9.	Reinharz Froim
6074	Grünstein Jindřich	14. 9. 1917	9. 9.	Grünstein Heinrich
6076	Welsberg Emil	?	13. 11.	Welsberg Emil
6079	Huller Rudolf	6. 4. 1890	10. 9.	Huller Rudolf
6081	Heller Max	14. 7. 1894	13. 8.	Heller Max

6083	Winternitz Otto, Ing.	16. 1. 1910	15. 8.	Winternitz Otto
6087	Kohn Otto	13. 9. 1901	15. 8.	Kohn Otto
6089	Glas Kurt	31. 8. 1899	24. 7.	Glas Kurt; 1 hodinky
6096	Schwarz Jakub	7. 7. 1891	16. 9.	Schwartz Jakob
6097	Adler Karel	24. 1. 1899	13. 8.	Adler Karl
6099	Mayer Mortke	11. 7. 1899	3. 7.	Majer Juda; 1 hodinky
6100	Bahs Isidor	30. 1. 1903	8. 8.	Bash Isidor; 1 hodinky; chybně uvedeno datum narození: 13. 1. 1903
6101	Köhler Felix	11. 11. 1908	13. 9.	Köhler Felix
6102	Schwarz Richard	29. 6. 1898	22. 7.	Schwarz Richard; 1 hodinky
6103	Weissmann Adolf	7. 1. 1890	8. 8.	Weissmann Adolf; 1 hodinky
6104	Schuller Vilém	21. 6. 1892	10. 9.	Schüller Wilhelm
6105	Schuller Richard	15. 9. 1900	12. 8.	Schuler Richard
6106	Schuller Bruno	1. 11. 1890	7. 9.	Schuller Bruno
6107	Klein Vilém	06. 11. 1908	11. 7.	Klein Wilhelm; 1 hodinky; chybně uvedeno datum narození: 6. 11. 1906
6108	Saler Simon	12. 10. 1894	11. 7.	Sahler Simon; 20 RM
6109	Buxbaum Bedřich, Ing.	5. 7. 1897	18. 7.	Buxbaum Fritz
6110	Pollak Ludvík	30. 11. 1903	22. 7.	Pollak Ludwig; 2 hodinky
6111	Zeisel Vilém Ing.	2. 9. 1900	11. 7.	Zeisel Wilhelm; 2 hodinky, 1 prsten
6112	Zimmer Viktor	24. 6. 1895	14. 7.	Zimmer Viktor; 1 hodinky
6113	Wilheim Vilém	30. 7. 1890	8. 7.	Wilheim Wilhelm, 1 hodinky
6123	Weiner Otto	18. 4. 1912	16. 8.	Weiner Otto
6124	Schallinger Gustav, JUDr.	10. 12. 1896	22. 7.	Schallinger Gustav; 1 hodinky
6126	Neugröschl Karel, Ing.	11. 3. 1889	20. 6.	Neugroschel Karl; 1 hodinky
6127	Baru Richard, Dr. Ing.	4. 8. 1892	4. 9.	Barn Richard
6128	Perschak Max	23. 1. 1894	6. 9.	Perschak Max

6129	Reitler Hugo	15. 9. 1887	7. 8.	Reitler Hugo; 1 hodinky; chybně uvedeno datum narození: 25. 9. 1887
6132	Neugröschl Arnošt	1. 8. 1898	26. 9.	Neugröschl Ernst
6133	Zaitschek Otto	29. 1. 1891	14. 7.	Zaitschek Otto; chybně uvedeno datum narození: 29. 4. 1891
6135	Jellinek Bedřich	12. 10. 1909	24. 7.	Jellinek Friedrich; 1 hodinky
6136	Friedmann Oskar	18. 6. 1897	10. 8.	Friedmann Oskar
6137	Spitzer Heřman	28. 1. 1891	8. 7.	Spitzer Hermann; 1 prsten
6138	Zeisel Valtr	27. 4. 1899	28. 7.	Zeisel Walter; 1 hodinky
6139	Friedmann Karel	28. 9. 1895	16. 8.	Friedmann Karl
6140	Gollerstepper Arnošt	14. 5. 1926	8. 8.	Gollerstepper Ernst; 1 hodinky; chybně uvedeno datum narození: 14. 5. 1915
6144	Unger Leon	26. 3. 1896	4. 8.	Unger Leon; 1 prsten, 1 hodinky; chybně uvedeno datum narození: 23. 6. 1896
6147	Grünhut Karel	7. 5. 1899	25. 7.	Grünhut Karl;
6148	Spiegel Alfred	5. 7. 1908	10. 7.	Spiegel Alfred
6149	Hartmann Max	14. 11. 1897	6. 9.	Hartmann Max
6151	Ultmann Max	18. 1. 1893	25. 7.	Ultmann Max; 1 prsten, 1 hodinky
6152	Neubauer Jindřich	13. 5. 1923	17. 7.	Neubauer Heinrich; 1 hodinky
6155	Neumann Albert	18. 11. 1909	25. 7.	Neumann Adalbert
6156	Fleischmann Michal	22. 12. 1893	18. 7.	Fleischmann Michael; 1 hodinky
6157	Salus Egon	13. 5. 1902	21. 7.	Salus Egon; 1 hodinky
6158	Löwy Jindřich	30. 10. 1918	21. 9.	Löwy Heinrich
6159	Porges Karel	17. 5. 1896	14. 7.	Porges Karl; 1 hodinky, 1 prsten
6160	Löwy Bedřich	17. 3. 1892	7. 7.	Löwy Friedrich
6161	Ticho Ervin	26. 5. 1913	17. 6.	Ticho Erwin; 1 hodinky
6162	Weisz Erich, Ing.	8. 10. 1900	21. 9.	Weiss Erich
6163	Langer Rudolf	26. 12. 1918	14. 8.	Langer Rudolf

6166	Tauber Julius	26. 5. 1888	1. 8.	Tunber Julius
6167	Tauber Robert	8. 11. 1924	14. 7.	Tauber Robert
6168	Freund Petr G.	15. 3. 1927	16. 9.	Freund Peter
6171	Weisskopf Rudolf	6. 7. 1890	20. 7.	Weisskopf Rudolf; chybně uvedeno datum narození: 7. 6. 1890
6173	Saphir Kurt, Dr.	6. 4. 1901	27. 8.	Safir Kurt
6175	Kohn Karel/František?	7. 5. 1915	17. 9.	Kohn Franz
6178	Dubský Viktor	30. 1. 1893	29. 6.	Dubsky Viktor
6179	Singer Bruno	11. 5. 1890	18. 6.	Singer Bruno
6180	Jochowitz Artur	21. 4. 1890	8. 9.	Jochovits Arthur
6181	Jochowitz Pavel	10. 3. 1923	3. 8.	Jochowitz Paul; 1 hodinky
6183	Kafka Josef	28. 12. 1909	13. 8.	Kafka Josef
6184	Kraus Emil	2. 3. 1893	9. 9.	Kraus Emil
6185	Kämpf Vítězslav	13. 6. 1903	12. 8.	Kämpf Siegfried
6187	Salz Mořic	22. 1. 1889	5. 9.	Salz Moritz
6189	Gottlieb Jiří	23. 2. 1927	24. 9.	Gottlieb Georg; chybně uvedeno datum narození: 29. 2. 1925
6191	Benda Emil	22. 12. 1884	10. 7.	Benda Emil; 1 hodinky, 1 prsten
6193	Guen Nison	15. 12. 1889	29. 7.	Guen Nisson
6194	Felix Karel	9. 1. 1912	26. 9.	Felix Karl
6198	Sinaiberger Arnošt	22. 4. 1889	18. 7.	Sinaberger Ernst; chybně uvedeno datum narození: 22. 4. 1898
6199	Fixler Samuel	12. 4. 1905	26. 7.	Fixler Samuel; 1 hodinky
6200	Winternitz Josef	7. 9. 1884	14. 7.	Winternitz Josef; 1 prsten
6201	Winternitz Jaroslav	19. 9. 1924	30. 8.	Winternitz Jaroslau
6202	Schiller Herbert Hubert	27. 12. 1925	7. 8.	Schiller Herbert
6203	Katz Bohumil	22. 7. 1894	11. 7.	Katz Gottlieb; 2 hodinky, 1 prsten
6204	Premisler Edvard	2. 12. 1887	13. 7.	Premisler Eduard; 1 hodinky
6205	Samuel Pavel, Dr.	15. 8. 1890	27. 6.	Samuel Paul

6207	Klinenberger Viktor	20. 7. 1895	23. 9.	Klinenberger Viktor
6208	Bondy Otto	23. 2. 1921	5. 9.	Bondy Otto
6210	Grün Abraham	1. 11. 1889	20. 7.	Grün Abraham
6211	Mayer Egon	24. 11. 1892	13. 8.	Mayer Egon
6212	Basch Abraham	8. 4. 1918	24. 7.	Basch Abraham; 1 hodinky
6213	Basch Chaim	5. 2. 1923	?	Basch Chajim
6214	Abeles Hanuš	31. 3. 1923	31. 7.	Abeles Hans
6215	Pollak Oskar	8. 3. 1894	?	Pollak Oskar
6216	Tausk Bruno	25. 8. 1887	21. 7.	Tausk Rudolf; 1 hodinky
6217	Alefanz Wolf	15. 3. 1893	28. 8.	Alefanz Wolf
6220	Stein Viktor	6. 6. 1900	15. 7.	Stein Viktor; 1 hodinky
6221	Stein Pavel	25. 11. 1905	13. 8.	Stein Paul
6222	Krakauer Leo	19. 3. 1891	?	Krakauer Leo; chybně uvedeno datum narození: 13. 8. 1891
6224	Tanzer Karel	22. 4. 1896	26. 8.	Tauzer Karl
6225	Seidler Jan	6. 2. 1905	27. 8.	Seidler Hans; 1 prsten; chybně uvedeno datum narození: 6. 2. 1900.
6226	Weisskopf Ludvík	13. 1. 1915	8. 6.	Waterkopf Ludwig
6228	Engel Otto	7. 1. 1888	22. 8.	Engel Otto; chybně uvedeno datum narození: 6. 1. 1888
6229	Munk Kurt	1. 8. 1901	4. 7.	Munk Kurt; 1 hodinky, 1 prstýnek
6230	Justic Otto	21. 3. 1898	1. 9.	Justiz Otto
6233	Roger Herbert	18. 5. 1913	?	Roger Herbert

Zajímavým a podstatným se pak v této souvislosti jeví hlášení četnické stanice v Píasekách do té v Lublinu o příchodu 600 Židů z Protektorátu Čechy a Morava do městečka, přičemž je ještě doplněna informace, že 400 osob zůstalo vyselektováno v Lublinu.⁴² Toto hlášení by, v souvislosti s již výše uvedenými závěry, mohlo být důkazem potvrzujícím, že při vstupních selekcích u určitých transportů byly vybírány i ženy.⁴³

42 Archiwum Państwowe w Lublinie (dále APL), Starostwo Powiatowe w Lublinie, sign. 501/141, Umsiedlung der Juden (Evakuierung), hlášení četnické stanice v Píasekách četnické stanici v Lublinu z 25. dubna 1942.

43 V případě transportů z Protektorátu, které projížděly přes Lublin, z něj do KL Lublin nemohly být vybírány ženy, neboť ženská část byla vybudována a uvedena do činnosti až na podzim roku 1942 (Tomasz KRANZ, *Evidencia zgonów i śmiertelność więźniów w KL Lublin. Zeszyty Majdanka XXIII*, 2005, s. 10.). Z dochovaných svědectví a dokumentů však víme, že k jejich výběru docházelo a byly poté posílány do pracovního tábora *Flugplatz*, kde pracovaly při třídění věcí, či jiných míst, např.: na práce v Zyguntowé či na statku v Rurach (APL, Rada Żydowska w Lublinie, sign. 891/6, Sprawozdania wydziałów, Zpráva o rozšíření

Z důvodu neexistujícího přímého kolejového spojení do Piasek, byli lidé z transportů „Ag“ i „Al“ nejprve nuceni vystoupit na železniční stanici v Trawnikách. „*Projeli jsme Lublinem a zastavili v Trawnikách, městu blízko ruských hranic, kde jsme vystoupili. Bylo nám řečeno, abychom si vyložili zavazadla a zanesli je do skladu. Také říkali, že naše zavazadla nás budou následovat. Po dvou velmi náročných dnech ve vlaku jsme byli vyčerpáni, nicméně i přesto jsme museli pochodovat devět milů do ghetta v Piaskách.*“⁴⁴ „*Pak jsme si všimli, že nákladní vagony s našimi zavazadly a potravinami byly odpojeny od našeho vlaku a odsunuty na odstavnou kolej, aby je už nikdy nikdo neviděl. Povolných padesát kilogramů zavazadel bylo rozděleno na asi deset kilogramů příručních zavazadel, která jsme měli s sebou, a čtyřicet kilogramů zavazadel, která byla převážena v nákladních vagoněch [to se stalo v Lublinu, pozn. autorů]. Ve velmi sklíčené náladě jsme pokračovali v cestě na východ. V Trawnikách nám řekli: «Všichni vystupte! Vyložte si příruční zavazadla a nechte je na nádraží! Přivezou vám je povozy ještě dnes! Máte před sebou pochod dlouhý osmnáct kilometrů!» Spěchal jsem za ženou, se kterou jsem si vyměnil místo, abych si znovu pověsil na krk správné transportní číslo, a v síti uložené příruční zavazadlo jsem podle pokynů vyložil na nádražní rampě. Pak jsme byli zformováni k pochodu, spočítáni jako dobytek a v doprovodu německých, a především ukrajinských esesáků jsme vyrazili nejprve v uzavřené koloně, která se však brzy rozpadla kvůli slabosti a únavě starých lidí – a to i navzdory „pomocným“ kopancům a ranám bičem od naší eskorty. Některým z těch, kteří si raději nesli příruční zavazadla sami, esesáci odnesli kufry a batohy s poznámkou, aby se nenamáhal, protože jim je ještě téhož dne přivezou povozy. Mezitím začalo pršet, což ve směsi se sněhem ještě více ztížilo náš už tak velmi vyčerpávající pochod. Cestou jsme potkali skupinu asi dvaceti mužů. Muži, mezi nimiž jsme poznali některé známé z Brna; advokát dr. Subaka, inženýr Štránskýho a další. Volali na nás, že dostali příkaz do Trawniků naložit naše příruční zavazadla! Je tedy pravda, že je dnes dostaneme – mysleli jsme si. Od téhle skupiny jsme se také dozvěděli, že nás očekávají v ghettu Piaski.*“⁴⁵

Příjezd Židů ze zahraničí i z Protektorátu do Trawnik neunikl pozornosti místních obyvatel, například Józefa Krasowského, který vzpomínal, že Židé odtud byli převáženi do Piasek formankami. Při řízení jedné z nich naložené chlebem mu utkvěla v hlavě vzpomínka na jím převáženého Žida z Čech, kterého se neúspěšně snažil přesvědčit k útěku, zároveň mu dává varování, že jestli ho dopraví až do ghetta v Piaskách, nebude už cesty zpět.⁴⁶ Židy převážel do Piasek i Eugeniusz Nózka, který od nich občas dostal za svou službu nějaký dárek, například hodinky.⁴⁷

Strastičná cesta z Terezína do Piasek trvala u obou transportů dva dny.⁴⁸ Po příjezdu do cílové stanice čekal protektorátní Židy šok a drsná konfrontace s místní realitou v podobě zaostalého regionálního židovského městečka, a především pak pro ně určeného ghetta.⁴⁹ Z dvou tisíc osob, které byly součástí transportu „Ag“ a „Al“, se jich konce války dočkalo pouhých sedm.

Závěr

V předkládané studii se její autoři zaměřili na jeden z dosud málo probádaných aspektů šoa, a to na transporty z Protektorátu Čechy a Morava do lublinského distriktu Generálního gouvernementu. V centru jejich pozornosti se pak konkrétně ocitly dva z nich pod kódovými označeními „Ag“ a „Al“, jejichž cílem byly Piaski. Autorům se podařilo upozornit na nesrovnalosti související s průběhy jejich cesty. V prvním případě se jedná o mylně tvrzení ohledně proběhnutí vstupní selekce u transportu „Ag“. Jeho počátky lze datovat do 60. let 20. století, odkud pak lze vysledovat zřejmou kontinuitu ke Krylově studii, jejíž závěry byly a jsou dosud přejímány jak v historiografii tuzemské, tak zejména

48 V případě transportu Ag uvádí Kurt Ticho, že přijeli do Trawnik 3. dubna, a ještě týž den se dostali do ghetta v Piaskách (viz YVA, 0.33.717., svědectví Kurta Ticha pro Sobiborský proces z února 1966). Toto datum potvrzuje dopis z 13. dubna 1942 dalšího z transportovaných, Hirsze Gelba, v němž žádá Kreishauptmanna pro Lublin – Land o možnost přestěhovat se z Piasek do Tarnowa, odkud pochází (viz APL, Starostwo Powiatowe w Lublinie, 501/143, s. 141). Transport Al dorazil do Piask 25. dubna 1942, srov. A. HINDLS, *Eine kehre*, s. 14; již zmíněné hlášení četnické stanice Piaski četnické stanici v Lublinu z 25. dubna 1942.

49 V době příjezdu protektorátních Židů do Piasek zde už téměř rok a půl existovalo židovské ghetto. Určujícím právním dokumentem k tvoření ghetta v rámci Generálního gouvernementu se stalo nařízení gubernátora Hanse Franka o omezení pobytu z 13. září 1940 (Karol Marian POSPIESZALSKI, *Nazi occupation „Lów“ in Poland. Selected documents. Part II: General Government*, Poznaň 2019, s. 749–750). O rozhodnutí zřídit ghetto v Piaskách byla místní administrativní správa informována 2. prosince 1940 (APL, Starostwo Powiatowe w Lublinie, sign. 501/139, s. 3) V počátcích své existence nebylo ghetto ještě ohraničeno, k jeho ohranění došlo až na jaře roku 1941, kdy pro něj vyčtená místa byla obhospodřena vysokým dvoumetrovým dřevěným plotem, na jehož horní části se po celé jeho délce táhly osmý drát. Právě tento plot se stal jedním ze symbolů definitivního vyčlenění židovských obyvatel městečka. Nejenže plnil svou roli fyzicky, ale zanechal stopy i v psychologické rovině, prohloubil mezery mezi místními Poláky a polskými (a rovněž i zahraničními) židovskými obyvateli, značně zmenšil, i když ne zcela utišil vzájemné kontakty, a především upozorňoval na údajné rozdílnosti. Není proto nikterak překvapující, že ve vzpomínkách a svědectvích přeživších místních, ale i zahraničních Židů, stejně tak i místních polských obyvatel, lze najít obdivuhodně přesné popisy tohoto ohranění a jeho podoby. Tyto informace můžeme porovnat s dochovanými dokumenty, na jejichž základě jsme schopni zcela přesně rekonstruovat veškeré podrobnosti (materiály použité na stavbu, jejich objednávku, korespondenci s firmou, která je dodala, vyúčtování; vymezení a přesnou lokaci) týkající se vymezení ghetta prostřednictvím tohoto ohranění (srov.: APL, Starostwo Powiatowe w Lublinie, sign. 501/139). V počáteční fázi plnilo ghetto v Piaskách funkci sběrného místa pro místní Židy, ty z nejbližšího okolí, a rovněž i z oblasti okupovaného polského území přičleněného k Říši. To se změnilo uvedením do provozu vyhlazovacího tábora v Belzci v březnu 1942 v souvislosti s *Aktion Reinhardt* (srov.: Robert KUWALEK, *Wyhlazovací tábor v Belzci*, Praha 2021). Od této chvíle začalo ghetto v Piaskách plnit roli jednoho ze dvou tranzitních ghetta (druhým byla Izbica) v lublinském distriktu Generálního gouvernementu. V plánu bylo nejprve z tranzitních ghetta, a rovněž i z Piasek, deportovat místní Židy do vyhlazovacích táborů a až poté zde přivést zahraniční Židy, jak se můžeme dozvědět ze zprávy již sepsal dr. Richard Türk, vedoucí oddělení *Bevölkerungswesen und Fürsorge* v obvodu Lublin, v níž je pod čtvrtým bodem zmínka o tom, že: „*Piaski se vyčistí od polských Židů a stanou se bodem soustředění Židů přijíždějících z Říše.*“ (J. ARAD, *Belzec*, s. 55.) Tento záměr potvrzuje i poznámka Fritze Reutera z 17. března 1942 (APL, UOL, sign. 498/270, s. 34.). Jednalo se ovšem o nešťastný úkol, plánovaný cíl se do příjezdu námi reflektovaných transportů z Protektorátu nepodařilo splnit a místní polští Židé byli v ghettu stále přítomni.

pečí o židovské dělníky pobývající v táborech v Lublinu za období od 13. dubna do 15. června 1942). Vzhledem k útržkovitosti a nesnadnému vyčtení pramenů, a také z důvodu absence relevantní studie, dosud nevíme, jak tyto selekce v případě žen probíhaly a jaká byla kritéria (zdali byla například totožná jako v případě mužů?). Toto téma si bezpochyby vyžaduje v budoucnu další komplexní bádání.

44 K. TICHŮ, *My Legacy*, s. 41.

45 A. HINDLS, *Eine kehre*, s. 13–14.

46 USHMM, Collection, Courtesy of the Jeff and Toby Herr Foundation, rozhovor s Jozefem Krasowskim z 16. června 2002.

47 USHMM, Collection, Courtesy of the Jeff and Toby Herr Foundation, rozhovor s Eugeniuszem Nózku z 11. července 1999.

na polské. Za druhé se jedná o problematiku počtu vyselektovaných osob z transportu „Al“ při jeho vstupní selekci. Autoři považují tyto nesrovnalosti vzhledem k tehdejšímu stavu bádání nad danou problematikou za pochopitelné, ostatně i v současnosti se ne jedná z badatelského hlediska o nikterak snadné téma. Je tomu tak zejména z důvodu rozptřivenosti pramenů v archívech a dalších institucích, rozestých doslova po celém světě, a tím pádem i nesnadného přístupu a jejich komplikovaného vytěžení. Domníváme se, že mnoho z aspektů nastiněných v této studii si žádá soustředěného výzkumu, který bezpochyby umožní korekci dosud platných zjištění a přinese v budoucnu mnoho zajímavých badatelských výsledků.

Transports „Ag“ (1. 4. 1942) and „Al“ (23. 4. 1942) from Terezín to Piaski

(Summary)

In the present study, the authors focus on one of the hitherto little-studied aspects of the Shoah, namely the transports from the Protectorate of Bohemia and Moravia to the Lublin District of the General Gouvenement. In particular, two of them under the code names „Ag“ and „Al“ with the destination station in Piaski were in the focus of their attention. The authors were able to point out inconsistencies related to the course of their journey. In the first case, this is an erroneous assertion regarding the initial selection of the „Ag“ transport. Its origins can be dated back to the 1960s, from where an obvious continuity can be traced to Krjál's study, whose conclusions have been and are still being adopted in both domestic and especially Polish historiography. Secondly, there is the issue of the number of persons selected from the „Al“ transport during its initial selection. The authors consider these discrepancies to be understandable given the state of research on the issue at the time, and even today it is not an easy topic from a research point of view. This is mainly due to the dispersion of sources in archives and other institutions, scattered literally all over the world, and thus the difficulty of accessing and retrieving them. We believe that many of the aspects outlined in this study require focused research, which will undoubtedly allow for the correction of existing findings and yield many interesting research results in the future.

Mgr. Jakub Strýček
Doktorand Ústavu historických věd Filozoficko-přirodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě
kuba.strycek79@gmail.com

Prof. PhDr. Zdeněk Jirásek CSc.
Slezská univerzita v Opavě
zdenek.jirasek@fpf.slu.cz